

**V. TURIZMUS ÉS BIZTONSÁG
NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS
KONFERENCIA**

TANULMÁNYKÖTET

**PANNON EGYETEM
NAGYKANIZSA, KÖRFORGÁSOS
GAZDASÁG EGYETEMI KÖZPONT
2021**

V. TURIZMUS ÉS BIZTONSÁG NEMZETKÖZI TUDOMÁNYOS KONFERENCIA

A konferencia tudományos bizottságának tagjai:

Prof. Dr. Bai Attila, Dr. Birkner Zoltán, Dr. Ernszt Ildikó, Dr. Gabnai Zoltán,
Dr. Janza Frigyes, Dr. Mátyás Szabolcs, Prof. Dr. Michalkó Gábor, Dr. Németh Kornél,
Dr. Németh József, Dr. Péter Erzsébet, Dr. Raffay Ágnes, Dr. Tóth-Kaszás Nikoletta

A konferencia szervezőbizottságának tagjai:

Dr. Ernszt Ildikó, Hegedűsné Dr. Baranyai Nóra, Mezőfi Nóra, Jakab Bálint,
Dr. Németh József, Dr. Németh Kornél, Dr. Péter Erzsébet, Dr. habil Pintér Gábor,
Dr. Tóth-Kaszás Nikoletta, Dr. Vincze András

A konferencia szervezőbizottságának elnöke:

Dr. Németh Kornél
Intézetigazgató, egyetemi docens
Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz
Alkalmazott Gazdálkodástani Intézet

A konferencia szervezésében közreműködő szervezetek:

Pannon Egyetem Nagykanizsa, Körforgásos Gazdaság Egyetemi Központ
Rendőrség Tudományos Tanácsa
Eötvös Lóránd Kutatási Hálózat CSFK Földrajztudományi Intézet
MTA Veszprémi Területi Bizottság Kommunikáció Munkabizottsága

A kiadványt szerkesztette:

Mezőfi Nóra, Dr. Németh Kornél,
Dr. Péter Erzsébet, Püspök Krisztián

Pannon Egyetem Nagykanizsa, Körforgásos Gazdaság Egyetemi Központ
Alkalmazott Gazdálkodástani Intézet

2021

Lektorálta:

Dr. Ernszt Ildikó, Prof. Dr. Fórizs Sándor, Dr. Mátyás Szabolcs,
Dr. Németh József, Dr. Németh Kornél, Dr. Péter Erzsébet,
Dr. Raffay Ágnes, Prof. Dr. Sallai János

ISBN 978-963-396-172-8

Új kihívások a rendészettudományok területén

Gál István László - Nagy Melánia - Ripszám Dóra - Gyermekkereskedelem a terrorizmus tükrében.....	9
Cieleszky Péter - A rend eszméje 2.	18
Kovács Gábor - Az ellenőrzés és értékelés elmélete és jó gyakorlata a szervezetek vezetésében	30
Nagy Melánia - Gyermekek radikalizációja	41
Nyeste Péter – A bűnügyi hírszerzés változásai.....	49
Sallai János – A finn-magyar nemzetközi rendészeti együttműködés a két világháború között	60
Nagy Ivett – „If you see something, say something”, vagyis, ha „Ha látsz valamit, mondd el!”	75
Ripszám Dóra - Kiszolgáltatottsági tényezők, mint a gyermekek áldozattá válásának főbb okai a gyermekkereskedelem kapcsán	83
Vári Vince - Rendőrség a magyar büntetőeljárásban	94

A turizmus aktuális kérdései

Bartos Ádám - A lovasturizmus fejlesztésének lehetőségei a magyar-szlovén határmenti térségben, a HBT interrégiós projekt bemutatása	107
Angler Kinga – Kóka Brigitta - Vonzza-e a kézműves élelmiszer a turistát?	114
Horváth Dóra - Hogyan lehetne a gyógyturizmus vendégforgalmát növelni a Nyugat-Dunántúl Régióban a COVID után?.....	125
Novoszách Péter – A repülőterek és a turizmus kapcsolata hazai és külföldi példák alapján	135
Palkovics Krisztina - Varga Zoltán - Turisztikai ágazat hatása a nyugdíjrendszer alakulására	154
Jakab Bálint – Rodek Nóra – HQME – A szállodák minőségi kiválóságának mérési és értékelési modellje.....	166

A turizmus aktuális kérdései – Covid-19

Felföldi Péter – Tóth Zsombor - Budapesti forgalmi változások a COVID-19 első hulláma alatt.....	179
Felkai Péter - Az utazók egészségügyi biztosítása a COVID-19 világjárvány után	196

Neumanné Virág Ildikó - Fehérvölgyi Beáta - A COVID-19 hatása a turizmusra és a klímaváltozásra.....	205
Rítecz György – Gondolatok a pandémia és a turizmus kapcsán 2020-ban	221
Szoboszlai Réka - Kiszela István - Kovács László - A Covid19-járvány hatása a büki Hotel Piroska működésére és vendégéjszakáira.....	233
Tokodi Panna – A turizmus és a biztonsági kihívások.....	246
Zsarnóczky Martin - A szenior turizmus kihívásai a COVID19 járványhelyzet idején.....	256
Péter Erzsébet – Németh Kornél – Mezőfi Nóra – Németh Kornél – Pandémia hatásai a fogyasztói döntésekre.....	265

A turizmusbiztonság aktuális kérdései

Ambrusz József - Tancsik Gábor - A veszélyeztettség katasztrófavédelmi szempontú elemzése a turizmusbiztonság vonatkozásában.....	277
Deák József - A turizmusbiztonság aktuális kérdései, rendészeti feladatai az Oroszországi Föderációban	290
Hegyaljai Mátyás - Prüm mintára PCC SEE keretben.....	297
Kiss Viktor Soma - Karakasné Morvay Klára – Mit jelent a felelős alkoholfogyasztás a fiatalok számára?.....	306
Lukács László - Balogh Zsuzsanna - Szállodai létesítmények robbantások elleni védelmének lehetőségei.....	318
Nagy Zoltán András – A turizmus és bűnözés kapcsolata.....	332
Németh Ágota - A fesztiválokon elkövetett bűncselekmények bemutatása, okai, megelőzése	342
Sall Kata - Karakasné Morvay Klára - A lakásétermek üzemeltetésének sajátosságai, különös tekintettel a biztonsági kérdésekre.....	353
Turcsik Adrienn - Karakasné Morvay Klára - Az élelmiszer-adományozás jogi és élelmiszerbiztonsági kérdéseinek vizsgálata a szállodák szempontjából.....	365

Fenntartható turizmus, körforgásos gazdaság

Göllény-Kovács Nikoletta - Göllény Ákos - Mezőgazdasági foglalkoztatottságot befolyásoló tényezők a Dunántúlon.....	374
Göllény-Kovács Nikoletta – Molnár Tamás - Péter Erzsébet Vidékfejlesztés és mezőgazdasági vállalkozás a Dunántúlon.....	382
Göllény-Kovács Nikoletta - Péter Erzsébet - Stabil munkahelyteremtés feltételei Dunántúli mezőgazdasági vállalkozások esetében.....	390

Göllény-Kovács Nikoletta – A mezőgazdasági vállalkozások fenntarthatóságának kiépítési lehetőségei.....	398
Kozma Dorottya Edina - Molnár Tamás - Molnárné Dr. Barna Katalin - A fenntarthatósági rangsorok módszertani összehasonlítása az EU tagországokban	406
Ernszt Ildikó - Raffay-Danyi Ágnes – Formádi Katalin – A fesztiválok fenntartható módon való megszervezését akadályozó tényezők	423
Ernszt Ildikó - Lőrincz Katalin - Sigmond Eszter - Fenntartható fesztiválok – hangsúlyok és prioritások szervezői szemmel	434
Katona Andrea - A körforgásos szemlélet megjelenése a hazai vállalati szektorban	444
Mezőfi Nóra - A körforgásos gazdaság új modelljében szerepet játszó fogyasztói szokások változása a COVID-19 járvány hatására	452
Németh Kornél – Bai Attila – Dobozi Eszter – Gabnai Zoltán – Péter Erzsébet - A körforgásos gazdasági modell európai uniós szabályzási keretei	466
Németh Kornél – Bai Attila – Dobozi Eszter – Gabnai Zoltán – Péter Erzsébet - A körforgásos gazdasági modell fogalmi lehatárolásai.....	483
Neumanné Virág Ildikó - Fehérvölgyi Beáta - A körforgásos gazdasági koncepció vizsgálata - lehetőségek a turizmusban	498
Neumanné Virág Ildikó - Fehérvölgyi Beáta - Az Európai Unió klímapolitikája- egy lakossági kérdőíves vizsgálat tükrében	512
Varga Zoltán - Csákvári Tímea – Palkovics Krisztina - Zalai Borút és az innováció	527
Tobak Júlia – Fehérvölgyi Beáta - Körforgásos gazdasági szemlélet a Pannon Egyetemen oktatóinak körében	538
Szőke Viktória - Kovács László - Hogyan járulhat hozzá a mezőgazdaság 4.0 a körkörös mezőgazdaság kialakulásához?	559

Turism and security

Dragana Čvorović - Vince Vari - Turanjanin Veljko - Police as a subject of prosecutorial investigation and criminal procedure code of the Republic of Serbia	569
Ernszt Ildikó - Marton Zsuzsanna - Safety and security issues of travelling by air from the perspective of passengers	582
Erdei Attila - The role of security in railway travel in Hungary	595
Peter Felkai – Travel health issues after the Covid-19 pandemic	605
Andrea Katona - Research on the openness of domestic companies to new digital technologies	612
Kovács István – The vicissitudes of regulating prostitution in the light of security.....	619

Rita Lukács - Sustainability marketing in the tourism and hospitality industry – based on Hungarian examples	630
Marton Zsuzsanna – Ernszt Ildikó - Tourists' experiences regarding travel risks and precautionary measures	640
Héder Klára - Sousveillance and Law Enforcement	651
Hager Chaker – Katalin Ásványi - Guests' perception about CSR in hotels.....	664

A rend eszméje 2.

Cieleszky Péter

PhD hallgató – NKE Rendészettudományi Doktori Iskola

1083 Budapest, Üllői út 82.

E-mail: cieleszky.peter@uni-nke.hu

Absztrakt

A modern rendészet terét az egyik megközelítés szerint az *általánosan elfogadott közösségi érdekek és értékek, valamint a végrehajtó hatalom akarata határolja*. Ebben az aktivitási térben a társadalom, a rendészet és a végrehajtó hatalom érdek- és értékviszonyai egymásba fonódnak. Az elmúlt bő egy évszázad egyszerre adott otthont a demokratikus értékek kiteljesedésének és belső válságának. A folyamatok magyarázatára modellek születtek, amelyek közül a *gazdasági integráció, a nemzetállam és a demokratikus politikai keretrendszer* trilemmájára vetítettem a rend eszméjének a *biztonsághoz, a szabadsághoz és az igazságossághoz* kötődő értelmezését, amelyben vagy a *szabadság* vagy a *biztonság (jólét)*, vagy pedig az *identitás (a kultúra)* megtartása kerülhet veszélybe. Egy jövőbeli kutatás tárgya – ebben az elméleti keretben – a magyarországi rendszerváltoztatást megelőző évtized történetéből a *magyar rendészet korszerűsítését, modernizálását és megreformálását célzó törekvések* feldolgozása lesz.

1. Bevezetés

A IV. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencián a rend eszméjének eredetével kapcsolatos gondolataimat osztottam meg a hallgatósággal. Előbb szóban, azt követően pedig a 2020-ban megjelent tanulmánykötetben. Megfogalmaztam, hogy a *rend-szerű* gondolkodás meghatározottsága mögött egy történelmi korokon átívelő a priori szükségszerűség által inspirált evolúciós igény húzódik. Ezt a *rend eszméjének* neveztem, melynek egyre összetettebb társadalmi viszonyokon keresztül megnyilvánuló kifejeződései történeti láncolatba fonódva jelennek meg.

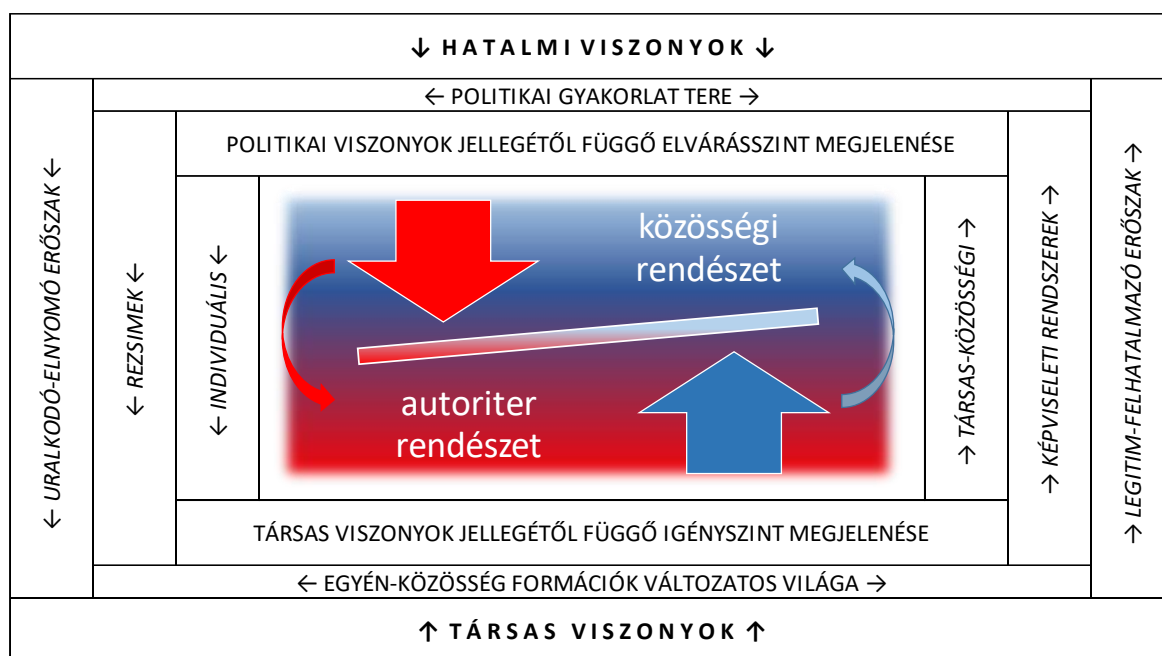
Kitértem arra, hogy a rend eszméjének a priori jellege és ezzel látszólagosan ellentmondó evolúciós meghatározottsága kérdésében első lépésként hasznos lehet a korai közösségi szerveződések létviszonyait bemutató vizsgálatok eredményeinek megismerése. Úgy gondoltam, hogy az emberi közösségek térben és időben változó formációinak fennmaradását biztosító körülmények ismeretében a rend eszméje kifejeződésének *archetipikus mintázatait* is könnyebb lesz azonosítani. Megközelítésemben a mellett, hogy egy a priori hatás érvényesülésének lehetőségével is számolok, nagymértékben támaszkodom az *evolúciós pszichológia* azon modelljére, amelynek alaptétele szerint „*a mai ember szokásai, gondolati*

működésmodjai és preferenciái mögött is egy eredendő evolúciós környezethez való adaptáció munkál” (Bereczkei 2008, 9).

Ebben a konferenciakötetben a rend eszméjének a biztonságról, a szabadságról és az igazságosságról szóló diskurzus keretében megjelenő kifejeződése után kutatok. Azt gondolom, hogy napjainkra **a rend a történelem udvariatlan, de népszerű despotája lett. A palota ajtaján az igazságosság eszméjével, persze előtte lép be, de a szabadságot csak vendégként fogadja.** Dolgozatom egy ilyen nézőpontú kutatás előkészítése, elméleti megalapozása.

2. A hatalmi és a társas viszonyok

Napjainkban magától értetődő elvárás, hogy a rendészet aktivitása az **elfogadott közösségi érdekek és értékek** ismeretében, azok tiszteletben tartásával fejeződjön ki, miközben működésmodját egy ideológiai és gazdasági érdekek vezérelte szféra kívánalmait tükröző **végrehajtó hatalom akarata** határozza meg. Ezt a *köztes-lét* meghatározottságot leegyszerűsítve valahogy így lehetne modellszerűen ábrázolni.

1. ábra (A szerző saját szerkesztése)

A modern polgári államok megjelenését követően a fokozatosan önállósuló, nevesített és intézményesült rendészet történetét tehát úgy vizsgálom, hogy feltételezem e jelzett hatások visszatükröződését. A rendészet történetének ilyen olvasata lehetőséget biztosít arra, hogy a debordi értelemben reprezentációként kínált valóság spektakularitása mögött munkáló hatalmi akarat valódi minőségét megismerjük, cselekvőségének folyamatában annak következményeit előre jelezhessük.

A rendészet tere és világa tehát meghatározó és megbízható indikátor, mivel a rendészet és a rend nem nélkülözhető, és nem helyettesíthető társadalmainkban. A rendet tehát őrizni kell.

De mi határozza meg azt a teret – globálisan, regionálisan és lokálisan –, amelynek beágyazottságában a rendészet kibontakozási lehetőséget kap, megnyilvánul a maga

intézményesített formájában, és amelyben rend eszméje kifejeződik? A következőkben ezekről a hatásokról írok.

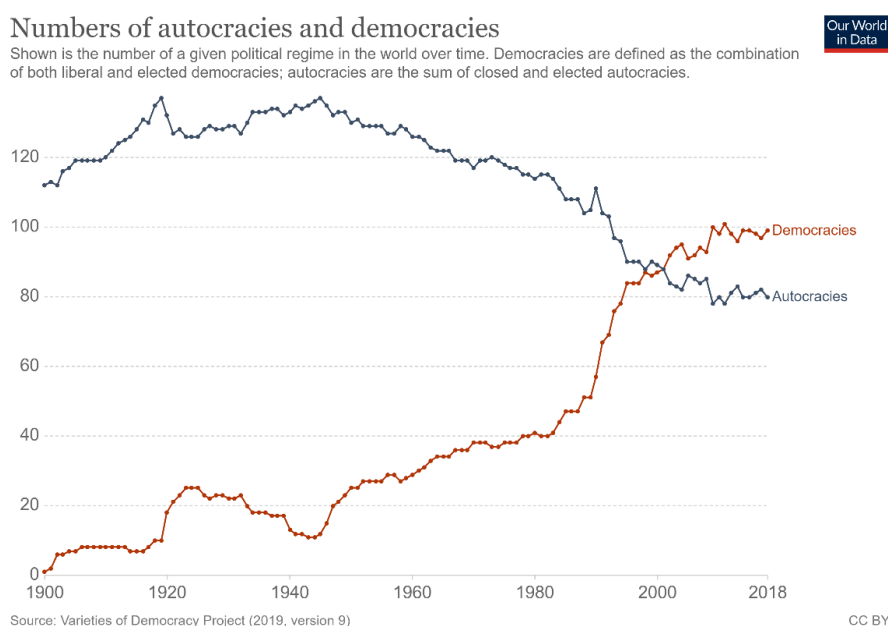
3. A demokratikus értékrend válságáról

Az európai értékrend talapzata a zsidó-keresztény történelmi hagyomány. A fent jelzett hatások közül az **európai közösségi értékek** nagyjából a felvilágosodás korától egyazon paradigmán belül körvonalazódnak és formálódnak. A hit az *emberi szabadságban, az egyenlőségben és az emberi méltóságban* a 20. század második felére minden addiginál valóságosabb és kényszerítőbb módon vált valamennyi közösségi diskurzus alapjává, legitimációs bázisává – különösen a demokratikus társadalmakban.

Ennek szellemiségét testesíti meg az amerikai demokrácia, ennek eszméjét hordozza az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata – részben válaszul a megelőző évtizedek borzalmaira, és ezekre az értékekre támaszkodva építkezett az európai integráció is.

Nem volna helyes ugyanakkor e vívmányokat kritikátlanul eszményíteni, és úgy tárgyalni, mint az egyetlen és szükségszerű utat, amely egy utópisztikus és idealisztikus állapot, a liberális demokrácia jövőképig – de csak addig – vezet. Az ilyen teleologikus megközelítés aggályos. Talán a történelem *mégsem így ér véget*. Ugyancsak túlzónak tűnik a nyugati demokráciák bukásának víziója, de az az egyszerűsítés is, amely kizárólag a civilizációs törésvonalak mentén láttatja a jövő kihívásait. Ennek ellenére nem haszontalan a *fukuyamai* liberális demokráciák uralmának szükségszerűségét hirdető, valamint a *huntingtoni* civilizációk harcaként prediktált történelem nézőpontjából is megvizsgálni a modern demokráciák helyzetét, nem vetve el e megközelítések együttes értelmezésének lehetőségét sem.

A kérdés igen aktuális, hiszen az elmúlt években gyakran került e téma valamely aspektusa a figyelem és a kutatások fókuszába. Az *európai és tengerentúli közösségi értékek* érvényesülésének egyik indikátora a demokráciák helyzete a világban, ezért érdemes felvillantani egy pillanatképet a témával összefüggésben. A demokratikus berendezkedés terjedésének dinamikáját időben az alábbi diagram szemlélteti.

2. ábra („Our World in Data” 2021)

Eszerint a második világháborút követően a *demokráciaexport*ként is nevesített markáns növekedési pálya a bipoláris világrend felbomlását követően még meredekebbé vált, de a 2000-es évek első évtizedében kialakuló válság óta – bő egy évtizede – lényegi stagnálás tapasztalható a demokratikus berendezkedésű országok számában. Emellett az is megállapítható, hogy az ilyen berendezkedésű országokban élő populáció össznépeséghez viszonyított aránya 2005 óta arányaiban változatlan a világban (a '90-es évek közepétől 50% feletti), az elmúlt másfél évtizedben átlagosan 52–55% körüli. Ez a vizsgált országok tekintetében 55%-os demokratikus többletet mutat.

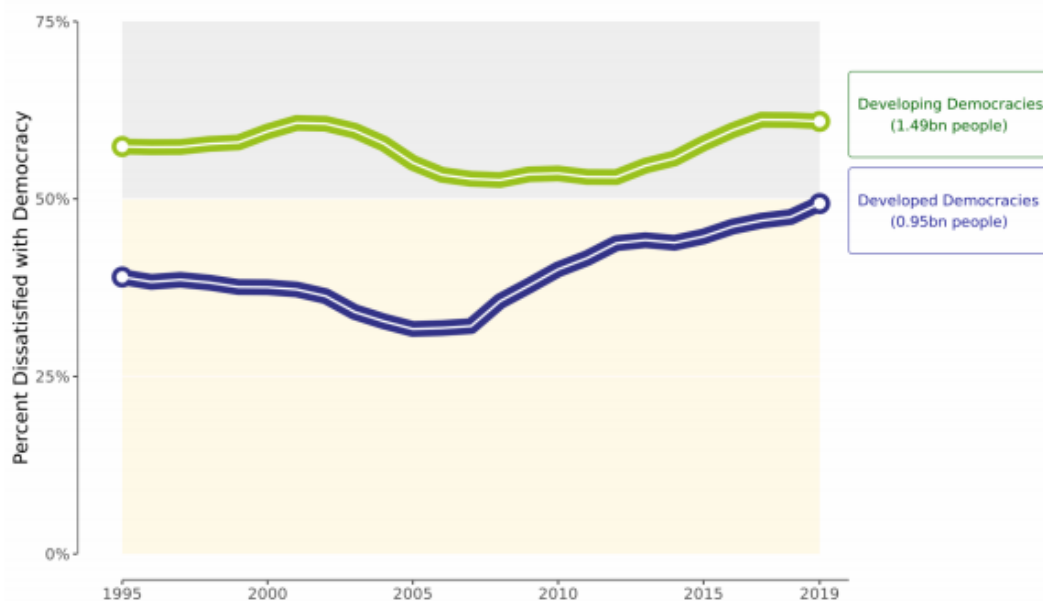
Hasonló nagyságrendű, de kissé mértéktartóbb eredményre jut a *The Economist Intelligence Unit*. 2019. évi jelentése („Democracy Index 2019” 2021, 3) alapján a világ népességének 5,7%-a (22 ország) teljes demokráciában, 42,7%-a (54 ország) hibás vagy hiányos demokráciában (*flawed democracy*), 16%-a (37 ország) *hibrid* rezsimekben, 35,6%-a (54 ország) pedig *autoriter* rezsimekben él. Figyelembe véve az EIU „*flawed democracy*” definícióját is („Democracy Index 2019” 2021, 50) – megállapítható, hogy napjainkban az össznépeség 48,4%-a alapvetően demokratikusnak tekinthető körülmények között él a világban, amely a vizsgált országok 45,5%-ában realizálódik.

Összegezve a fent írtakat – és elfogadva a vizsgálati módszertan eltéréseit – megállapítható, hogy a demokratikus értékek terjedésének korábban tapasztalt dinamikáját – pontosabban annak intézményi szintű manifesztálódását – az egyes országok tekintetében bő egy évtizede, a populáció arányát tekintve már több évtizede lényegében stagnálás váltotta fel. A jelenséget a Stanfordi Egyetem professzora, Larry J. Diamond *demokratikus recesszió*ként nevesíti.

Egyik tanulmányában egyrészt azonosítja e demokratikus visszahúzódás alanyait – például 2010–2014 között mintegy 25 országot, köztük Oroszországot, Ukrajnát, Törökországot, Grúziát –, továbbá az egyik fontos jövőbeli kihívásként azonosítja az utolsó hullámban kialakult demokráciák megszilárdításának szükségességét (Diamond 2015, 145), érintve e rendszerek belső legitímációs kihívásait is.

A stagnálás témaköre mellett tehát a liberális demokráciák működésének belső anomáliái is felszínre kerültek az elmúlt évtizedekben, a demokratikus politika iránti bizalom megrendülését idézve elő. Ennek a változásnak összetett okai vannak, itt csak utalnék ezek közül talán a legfontosabb kettőre. Fukuyama szerint az egyik válságjelenség, hogy a politikában megjelenő nacionalista-populista irányvonalak a gyengébb bázison álló – jellemzően fiatalabb – demokráciák belső szabályozóit (a fékek és ellensúlyok rendszerét) elkezdték lebontani. A másik megfigyelt hatás a globalizáció által katalizált gazdasági fejlődés következményeként mutatkozott, az ebből származó javak egyenlőtlen és kevésbé igazságos elosztása okán. Fukuyama itt az *idősebb* demokráciákat, az Egyesült Királyságot és az Egyesült Államokat nevesíti.

A Bennett Institute 2020-as jelentéséből (Bennett Institute 2021) – a kiváltó okoktól függetlenül – egyértelműen megállapítható, hogy a bizalmatlanság, illetve az elégedetlenség a demokratikus működéssel szemben mind a fejlődő, mind pedig a fejlett demokráciákban megfigyelhető, és közel két évtizede monoton módon növekszik (az érintett populáció aránya bő két évtized alatt 9,7%-kal nőtt, 47,9%-ról 57,5%-ra).

Figure 10: Changes in levels of democratic dissatisfaction among developed and developing democracies, since the mid-1990s. Consistent country sample.

3. ábra (Bennett Institute 2021, 16)

Mindkét megközelítés szerint a liberális demokráciák irányába mutatott bizalmatlanság léte tény, okai pedig vizsgálhatók és vizsgálandók. Bár ebben a dolgozatban ilyen mélységű elemzésre nem vállalkozom, mégis az *amerikai jelenséget* érdemes felnagyítani, mert hatása jelentős és jellemzői bizonyos tekintetben modellszerűnek tűnnek.

Dwight D. Eisenhower elnök 1961. január 17-én elmondott leköszönő beszédében felhívja a figyelmet egy új entitás, a *hadi-ipari komplexum* (Military-Industrial Complex: MIC) megjelenésére, a „*politikai, üzleti, katonai és tudományos elitcsoportok együttműködésének arra a második világháborút követően intézményesült rendszerére, amely a termelési folyamatokat úgy vonja egyre erősebben befolyása alá, hogy közben a társadalom képtelen ellenőrzést gyakorolni felette.*” (Eisenhower 1961)

Ezzel összefüggésben Andrew Mullen a már megjelent MIC kapcsán fogalmazza meg aggályait és a tömegkommunikáció meghatározó szerepét: „*A demokratikus ellensúly hiányában egyre inkább önjáró »védelmi« ipar saját expanzióját mind kifinomultabb módszerekkel – nem utolsósorban intenzív médiapropagandával – biztosítja.*” (Mullen 2010)

Ehhez kapcsolódóan Dawn L. Rothe professzor és Victoria E. Collins – immár tágabb összefüggésben – a *foglyul ejtett állam* (*captured state*) dilemmájáig jut a Critical Sociology hasábjain megjelent tanulmányában (Rothe és Collins 2018). Azt mutatják be, hogy a fejlett gazdaságok hadiipar-függősége mögött egy olyan *spektakuláris hatalmi legitimációs ciklus* bújik meg, amely az USA-ban nacionalista-nemzetbiztonsági ideológiába ágyazottan erősödik és válik elfogadottá a tömegek részéről. Ezt az elfogadottságot – ti. az állami erőszak társadalmi elfogadottságát, a hatalom társadalmi legitimációját – pedig a média úgy segíti, hogy az ehhez kapcsolódó fogyasztás képére formált látszat-világot közvetít.

Mintha ennek vízióját fogalmazta volna meg korábban Guy Debord, amikor azt írta: „*Azoknak a társadalmaknak a teljes élete, melyekben a modern termelési mód uralkodik, mint óriási spektakulumgyűjtemény jelenik meg.*” (Debord 2006, szak. 1)

Mintha éppen ezt támasztaná alá – maradva az Egyesült Államok példáján – hogy két princetoni professzor, Martin Gilens és Benjamin I. Page egyik kutatása amelynek eredménye szerint „amikor az átlagválasztó és a gazdasági elit érdekei nem egyeznek, a végső politikai döntések igen magas arányban megfelelnek (0,78-as korreláció) a gazdasági elit álláspontjának, és csak nagyon-nagyon ritkán (0,05-ös korreláció) az átlagválasztóénak” (Gilens és Page 2014, 12).

Az sem lehet véletlen, hogy a demokratikus recesszió, a stagnálás akkor jelenik meg a világban, amikor nyilvánvalóvá válnak a neoliberais(ként hivatkozott) eszméken alapuló gazdaságpolitikai lépések társadalmi hatásai. Elég itt csak utalni arra, hogy az USA legfelső jövedelmi 1% összjövedelme a nagy gazdasági világválság időszakában mutatott 24%-ról 1980-ig, Ronald Reagan megválasztásáig folyamatosan mérséklődött ~10%-ra. Megjegyezhető, hogy Nyugat-Európában is az állami beavatkozás kiegyenlítő hatásának volt köszönhető a jóléti társadalmak létrejötte, hiszen nem engedte a korlátlan jövedelemkoncentrációt és mérsékelte a társadalmi egyenlőtlenséget.

A '80-as évektől a 2008-as válság időszakáig viszont a trend megfordult, és a jövedelemkoncentráció ismét 25%-ra nőtt (Duménil-Lévy 2011.). Ezzel párhuzamosan a társadalmi mobilitással nagymértékben összefüggő, az öröklött vagyon arányát vizsgáló Thomas Piketty azt állapította meg, hogy a '70-es évektől ismételten egyre inkább a vagyon öröklésével válhatott valaki vagyonossá – ti. nem pedig a tehetségével. Míg a huszadik század elején 90% volt az örökléssel szerzett vagyon aránya, addig 1970-re 45%-ra mérséklődött, de 2010-re 80%-ig emelkedett vissza (Piketty 2014). Leegyszerűsítve: az „amerikai álm”-ként ismert vízió lassan kiüresedett (Pogátsa 2020, szak. 24:45). Az állam gazdasági szereplőknek való kitettsége pedig egyre nőtt.

A demokratikus recesszió egyik nézőpontból tehát a liberális demokráciák belső érték- és legitimációs válsága, amelynek megnyilvánulási formái igen változatosak voltak (választási részvétel mérséklődése, populista-nacionalista irány erősödése, szélsőséges politikai erők térnyerése, az oligopolisztikus versenypiaci jellegzetességekkel szembeni fellépés stb.).

4. A Janus-arcú hatalom

Az elmúlt bő fél évszázad eseményei – és a demokráciák fent kifejtett belső válsága – hatással volt az államhatalmi akarat működés módjára és megnyilvánulási formáira. A foglyul ejtett állam képe ennek a változásnak az egyik markáns megjelenési formája.

Van azonban egy eltérő megközelítésmódja is a jelzett értékválság kialakulásának, amelyet a hatalom Janus-arcú megjelenéseként azonosítok. Ha az előző felfogást tekinthetjük *történetinek* vagy *korszerűnek* a szó szoros értelmében, akkor mondhatnám úgy is, hogy e másik megközelítés *történetietlen* vagy *korszerűtlen*. Úgy tűnik ugyanis, hogy van olyan nézőpont, amelynek perspektívájából a válság szükségszerű megjelenése – függetlenül a történelmi folyamat konkrét megvalósulásától előre jelezhető volt, köszönhetően annak, hogy anomáliái már a paradigma formálódásának időszakában is – működésébe kódoltan – jelen voltak. Ez az anomália pedig a szabadságról, a biztonságról, az igazságosságról és a rendről folytatott modern, lényegében a felvilágosodás időszakától számítható paradigmán belül formálódó diskurzusba ágyazottan érthető meg.

A hatalom szerintem idővel szükségszerűen vált Janus-arcúvá a demokratikus berendezkedésű országokban, tekintettel arra, hogy az állami vagy egyéb hatalmi erőközpontok működés módja gyakran machiavellista módon autoriter, és ezek az értékek már a kiindulási pontot tekintve

sincsenek szinkronban a vallott európai értékekkel. Hiszen míg az előbbiben a cél szentesíti az eszközt, addig az utóbbi esetében ez elfogadhatatlan.

A második világháborút követően ez a kétarcúság – megjelenési formáit tekintve – még alig volt látható. Nyugat-Európában az állam aktív és sikeres szerepvállalása az újjáépítésben – a Marshall-segélynek is köszönhetően – először prosperitást teremtett. A jóléti társadalmakban az állam által közvetített értékek elfogadottak voltak, a hatalmi akarat fékezte a gazdasági szereplők túlzó érdekérvényesítését. Egyfajta morálisan is megtámasztott érzékenyesség alakult ki a hatalom, a gazdaság szereplői és a társadalmat alkotó közösségek között. A gazdasági szereplők egyre dinamikusabban fejlődhettek, a „*dagály pedig minden hajót megemelt*”.

Ugyanakkor jelzés értékű, hogy ezzel az állami szerepvállalással kapcsolatban már a '40-es évek végén megfogalmazódik a piaci fundamentalista közgazdászok egy, később híressé váló csoportjának (Mont Pelerin Társaság) kritikája, és a '70-es évekre beérnek, majd a gyakorlatban is megjelennek a neoliberais gondolatok alapuló gazdasági *modellek*, melyek célja a szabad piac minél zavartalanabb működtetésének biztosítása – az állami beavatkozás kiiktatása. Ennek a politikának lesz a következménye a gazdasági hatalom aggasztó méreteket öltő koncentrációja, amelynek veszélyeire meglehetősen korán Dwight D. Eisenhower elnök is felhívta a figyelmet.

A hatalom Janus-arcúsága tehát több évtized alatt formálódott és vált egészen közvetlenül érzékelhetővé, különösen akkortól, amikor kiderült, hogy a „*foglyul ejtett állam*” víziója egy valós történelmi folyamat, amelynek során a gazdaság mértékadó szereplői *nem a hatalmat veszik át, hanem az államot igyekeznek magánosítani egy globalizálódó világban*.

Ennek a folyamatnak a láthatóvá és érzékelhetővé válása tette nyilvánvalóvá az anomáliát, mivel a társadalom ebben a helyzetben már nem egy személytelen és intézményi szinten garantált, a törvények uralma alatt álló állammal állt szemben, hanem azzal az állammal, amelyet a piaci viszonyok *magánosítottak*. Ezt a hatalmi koncentrációt nevezi John Kenneth Galbraith *ragadozó- vagy predator állammal*, melynek értékrendje machiavellista hatalmi és piaci.

A tömegtájékoztatás bővülése – ahogy azt az amerikai jelenség esetében már jeleztem – lehet legitimitást erősítő eszköz is, de ez esetben az anomália lelepleződését, nyilvánvalóvá válását is segíti.

A hatalom kétarcúsága minden korábbinál szélesebb körben, a tömegtájékoztatás, a globalizáció okán azok számára is közvetlen tapasztalattá vált a 20. század második felére, akik – választójogukkal – egy polgári demokratikus társadalomban a hatalom társadalmi legitimitációs bázisát jelentik. A folyamatosan kibővülő (cenzus nélküli és a nőkre is kiterjedő, stb.) választójog, a demokratikus berendezkedés működése, a tömegtájékoztatás – és véleményformálás – minden eddiginél nagyobb befolyást jelentő tényezője együttesen példa nélküli közvetlenséget teremtettek a hatalom és az egyének, valamint azok közösségei viszonyában. És bár tagadhatatlan, hogy a média szerepe a hatalom Janus-arcának lelepleződését meg is nehezítheti, de éppen a fenti folyamatok okán segítheti is.

Pontosan a demokráciák belső legitimitációs problémái jelzik, hogy a valós folyamatok üzenetéből sok elér a tömegekhez. Egyesek szerint – maradva az amerikai példánál – már Trump elnök hatalomra kerülését és működését, de kiváltképp leköszönésének körülményeit is éppen ennek az anomáliának, a paradigmát feszítő belső feszültségnek az egyik megnyilatkozásaként lehet értelmezni.

5. A trilemma-elmélet illesztése

Az általam vázolt paradigma kulcs szavai tehát a *rend*, a *biztonság*, a *szabadság* és az *igazságosság* voltak. Azt gondolom, hogy ezek kiteljesedésének képzeletbeli mutatószámaival lényegében paraméterezhetők a demokratikus berendezkedésű hatalmi formációk.

Dani Rodrik közgazdász megközelítése a demokratikus értékválasztás kiteljesedésének lehetőségét egy magasabb, tágabb összefüggésrendszerbe helyezte, amikor ennek a globális struktúrában történő megvalósulása formáit és törvényszerűségeit kutatta, különös tekintettel a nemzetállami igények jelenlétére.

Trilemma-elméletének (Rodrik 2014) lényege szerint a választási lehetőségek három pólusán a nemzetállami érdekek által vezérelt célok, a demokratikus politikai célok, valamint a globalizált világgazdasághoz kapcsolódás mély gazdasági integrációval történő megvalósítása irányába mutató célok állnak.

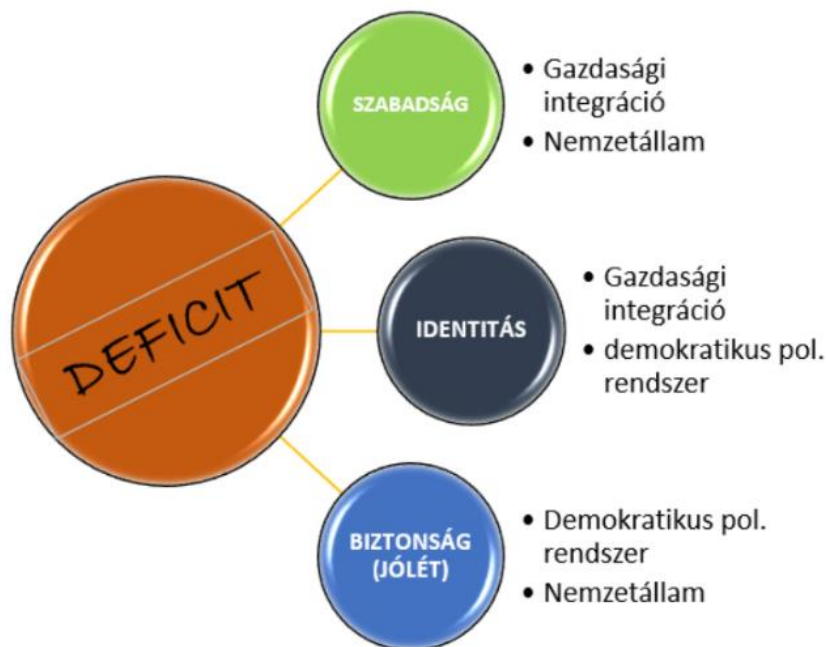
4. számú ábra (Tapaszi 2019)

Rodrik szerint e trilemma lényege az, hogy egyidejűleg a választás csak két cél teljesebb megvalósítását engedi.

- Ha ugyanis a **nemzetállami érdekek** kifejeződésének igénye mellett a **gazdasági integráció** irányába történik elköteleződés, az lényegében a demokratikus működésben okoz kihívást, hiszen az állami érdek a globális érdeknek rendelődik alá. Ezt pedig a belső környezetben jobbra csak az autoriter rendszerek tudják fenntartani.
- Amennyiben a **gazdasági integráció** és a **demokratikus politikai rendszer** fonódik össze, az csak egy olyan föderalisztikus szövetségben lehetséges, amelyben a nemzetállami érdekek feloldódnak, de legalábbis háttérbe szorulnak.
- Amikor a **demokratikus keretrendszer** és a **nemzetállami érdekek** érvényesülnek, akkor egy bezárkózó gazdaság alakul ki, és az integráció számos előnye nem érvényesülhet, végső soron pedig lemaradáshoz vezet.

Rendkívül érdekes, ha megpróbáljuk abból a szempontból megközelíteni e három választást, hogy vajon az egyes esetekben miről is kell lemondanunk. Az a) esetben a demokratikus

értékrend alapvető értékeiről, különösen a szabadságról és az igazságosságról mondunk le. A b) esetben kultúravesztés fenyeget, az identitás kerülhet válságba, a c) esetben pedig a bezárkózás idővel beszűkíti a fejlődés lehetőségét, és az általános életszínvonal romlását eredményezi, amely végül a biztonság elvesztéséhez vezet. A vizsgálódás Rodrik-féle megközelítését tehát kiegészíteném és árnyalnám az általam jelzett paradoxon hívószavaival, amely egyúttal az elméleti megközelítés szempontrendszerét véglegesíti.

5. ábra (A szerző saját szerkesztése)

6. A magyarországi kutatás területe

A demokratikus értékrend válságáról és a Janus-arcú hatalomról szóló fejezeteket megelőzően arra kerestem a választ, hogy mi határozza meg azt a környezetet – globálisan, regionálisan és lokálisan –, amelybe ágyazódva a rendészet teret kap és megnyilvánul a maga intézményesített formájában. A szabadság, a biztonság, az igazságosság és a rend fogalmakkal is leírható, belső ellentmondásoktól nem mentes paradigma felmutatásával pedig igyekeztem a helyes útra rátalálni, és segítségül hívtam a Rodrik-féle trilemma elmélet megközelítését.

Ebből a nézőpontból vissza 1. ábrán modellezett környezetre – amelyet a „fent-lent” megközelítése ural. Hangsúlyozom, hogy e két pólus szorításában az értékválasztások közötti különbségek meghatározó hatására érdemes összpontosítani. Ez ad ugyanis 'fazont' a rendészet terének. Ha a növekvő belső feszültségek egy kritikus ponton túljutnak, az általános értékválsághoz és a rendészet elfogadottságának gyöngüléséhez vezetnek. Ilyen értékválság esetén a rendészet vagy szükségszerűen illegitimmé, megalkuvóvá válik a közösség szemszögéből, vagy engedetlenné és törvényszegővé a hatalom aspektusából.

Amennyiben a rendészet terét az egyéni és közösségi érdekek és értékek, továbbá a hatalmi szféra között feszülő ellentmondások uralják, abban az esetben a rendészet cselekvési tere tehát leszűkül, és a fentiek szerint ítéltetik meg.

Megjegyzendő, hogy bár kódoltnak tűnik az anomália, de nem szükségszerű annak elhatalmasodása, legalábbis hiszünk abban, hogy lehet józan tere a rendészetnek. Az

értékválság elmélyülése ugyanis attól függ, hogy a társadalom érdek- és értékviszonyai hogyan tükröződnek vissza a rendészet, a végrehajtó hatalom és a végrehajtó hatalom rendészet felé közvetített *érdek- és értékviszonyaiban*.

Történelmi tapasztalataink szerint az egyensúly kialakítására akkor nyílik nagyobb esély, ha az értékválasztás *a humánus eszmék* kiteljesedése irányába mutat, és annak középpontjába *az emberi méltóság* mindenek felett álló megkérdőjelezhetetlen tételét állítjuk. Ez esetben ugyanis e relációkban, relációpárokban kifejeződő értékválasztások között egyrészt azonosság áll fenn, de ami fontosabb, olyan értékek mentén, amelyek a legitimitás biztosítása szempontjából az emberek legszélesebb csoportjai által támogathatók.

7. A kutatás fókusza

Kutatásom előfeltevése az, hogy a tágabb, valamint a modellszerű megközelítés alkalmazása a magyar rendészet történetének meghatározott – a '80-as évektől a rendszerváltoztatás időszakáig terjedő – időszakára megalapozza a magyar rendészet rendszerváltoztatást követő időszaka vonatkozó mozgásterének komplexebb feltárását.

Ahogy fentebb jeleztem, a megfogalmazott relációkat az 1980-as évek magyarországi rendészetének történetére illeszttem. Ehhez olyan tematikus szűkítés indokolt, amely lehetőséget teremt a források célirányos felkutatásán túl azok meghatározott szempontból történő feldolgozására és az adott viszonyok által határolt értelmezésére.

Témaválasztásom a magyar rendészet korszerűsítését, modernizálását és megreformálását célzó törekvések feldolgozására esett. Döntésemnek több oka volt. Egyik oka a téma permanens aktualitása egy változó környezetben, a jól ismert új biztonsági kihívások tükrében.

Másik – és talán kutatásom szempontjából prioritást élvező – oka annak felismerése, hogy e törekvések – függetlenül attól, hogy megvalósították-e azokat, illetve hogy azokból mit valósítottak meg – hűen tükröznek valamit a fent részletezett relációk mögött megbúvó értékválasztások egymáshoz való viszonyából.

Ez pedig elvezet a rendészet cselekvési terének pontosabb megértéséhez, egy olyan kiinduló állapot megismeréséhez, amely a reformtörekvések alapjául szolgálhatott a rendszerváltoztatást megelőző és azt követő időszakban.

A források egy része a Magyar Nemzeti Levéltárban elektronikus formában elérhető, anyaga az E-levéltárban hozzáférhető. A '80-as évek tekintetében ezek különösen az államszocialista rendszerben keletkezett párt vezetőszeri anyagok. Ezek a hatalmi szint kifejeződései.

A pártközpont adminisztratív osztályán készült anyagok – különösen az „alulról jövő” tervezetek, előterjesztések –, valamint a belügyminisztériumi iratok (amelyek egyébként jelenleg csak papíron érhetők el a Magyar Nemzeti Levéltár két irattárában) pedig kutatásom szempontjából indikátorok, mivel a pártközpont adminisztratív osztályának sokáig meghatározó szerepe volt, illetve összekötő kapocsként funkcionált a pártvezetés és a Belügyminisztérium között. Az itt található iratok éppen arról árulkodhatnak áttételesen, hogy milyen gondolatok és törekvések nem voltak támogathatók a hatalmi szféra oldaláról.

8. A kutatás elvárt eredményéről

A kutatás egyik eredménye lehet a relációkon alapuló modell használhatóságának megállapítása, amely a kutatással érintett időszak kibővítésének lehetőségét nyitja meg. Ugyanakkor az értékelés alkalmával különös gonddal kell eljárni, figyelemmel a kutathatóság biztosítása érdekében alkalmazott intézményi és tematikus szűkítésekre, valamint arra, hogy ennek a kutatásnak elsősorban az olyan törekvések feltárása van a fókuszában, amelyek valamilyen szinten egyáltalán megjelentek a *rendészeti igazgatás* körében.

Ennek ténye azonban azt is jelenti, hogy a közösségi relációt érintő igények kifejeződésének egyéb útjait is meg kell találni a közeljövőben ahhoz, hogy teljesebb képet kaphassunk a rendészet terének valós határaitól.

9. A kutatás jelentőségéről

„A történelmi léptékkal alig mérhető fiatal tudományágak hitelesítése, létük fontosságának igazolása folyamatosan zajlik.” (Sallai 2019) A rendészettudomány esetében ennek a folyamatnak az egyik kiemelt műhelye a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola, amelynek hallgatójaként ehhez a munkához szeretnék hozzájárulni. Megközelítesemben ötvözni igyekszem „*a társadalmi és történelmi rendészettudomány*” *korábban felvázolt pilléreirein* (Jaschke és mtsai. 2007) nyugvó elmélet megközelítéseit annak érdekében, hogy a valós folyamatok, mint kiindulópontok szabatosabb meghatározásával hatékonyabb támogatást adhasson e fiatal tudomány a rendészet előtt álló feladatok eredményesebb jövőbeli megoldásához.

10. Felhasznált irodalom

- Bennett Institute. 2021. „Global Satisfaction with Democracy 2020.” Éves jelentés. Bennett Institute.
https://www.bennettinstitute.cam.ac.uk/media/uploads/files/DemocracyReport2020_nYqqWi0.pdf.
- Carr, Edward Hallett. 1993. *Mi a történelem?* Századvég Könyvtár. Budapest: Századvég Kiadó.
- Collingwood, Robin G. 1987. *A történelem eszméje*. Budapest: Gondolat.
- „Democracy Index 2019”. 2021. Éves jelentés. The Economist Group.
<http://www.eiu.com/Handlers/WhitepaperHandler.ashx?fi=Democracy-Index-2019.pdf&mode=wp&campaignid=democracyindex2019%20demokr%C3%A1cia%20bels%C5%91%20v%C3%A1ls%C3%A1ga%20%C3%A9s%20a%20vil%C3%A1g%20demokr%C3%A1ci%C3%A1nak%20sz%C3%A1ma>.
- Diamond, Larry. 2015. „Facing Up to the Democratic Recession” Volume 26 (1): 141–55. <https://doi.org/10.1353/jod.2015.0009>.
- Eisenhower, Dwight D. 1961. „*Military Industrial Complex*”. Youtube.
<https://www.youtube.com/watch?v=OyBNmecVtdU>.

- Erdélyi, Ágnes. 1990. „Kik azok a »historicisták«?”, sz. 2. évf. 1. szám: 105–8.
- „Freedom House”. 2021. <https://freedomhouse.org/>. 2021. január 12. https://freedomhouse.org/sites/default/files/2020-02/Freedom_in_the_World_2014_Booklet.pdf.
- Fukuyama, Francis. 2014. *A történelem vége és az utolsó ember*. Budapest: Európa.
- Gilens, Martin, és Benjamin I. Page. 2014. „Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens”. *Cambridge University Press* 12 (3): 18. <https://doi.org/10.1017/S1537592714001595>.
- Jaschke, Hans-Gerd, Tore Bjorgo, Francisco del Barrio Romero, Cees Kwanten, Robin Mawby, és Milan Pagon. 2007. „A rendészettudomány európai megközelítése munkacsoport. Zárójelentés tervezet. Münster.” Jegyzőkönyv: az MTA IX. osztálya Rendészettudományi Bizottsága alakuló ülésén, Készült: 2007. november 6-án.
- Mullen, Andrew. 2010. „Twenty years on: the second-order prediction of the Herman-Chomsky Propaganda Model”, sz. 32. évf. 4. szám: 673–90. <https://doi.org/10.1177/0163443710367714>.
- „Our World in Data”. 2021. <https://ourworldindata.org/>. 2021. január 12. <https://ourworldindata.org/grapher/numbers-of-autocracies-and-democracies>.
- Pogátsa, Zoltán. 2020. *Neoliberalizmus*. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=ucUg32jEcWQ>.
- Pongrácz, Tibor. 1988. „A történetfilozófia hírnöke”, sz. 4. évf. 2. szám: 141–43.
- Popper R., Karl. 1989. *A historicizmus nyomorúsága*. Első kiadás. Hermész Könyvek. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Rodrik, Dani. 2014. *A globalizáció paradoxona*. Budapest: Corvina Kiadó Kft.
- Sallai, János. 2019. „A magyar rendészettudomány akkreditációja”, sz. 10: 7–23. <https://doi.org/DOI: 10.38146/BSZ.2019.10.1>.
- Tapaszi, Attila. 2019. „Globalizált kontrollvesztettség a Rodrik trilemma alapján”. Blogbejegyzés. *Economania*. <https://economaniablog.hu/2019/02/15/globalizalt-kontrollvesztettseg/>.
- „The Economist Intelligence Unit”. 2021. <https://www.eiu.com/n/>. 2021. január 12. <https://www.eiu.com/topic/democracy-index>.
- Vigvári, Gábor. 2013. „Gazdasági kormányzás a gazdasági és monetáris unióban - a globális politika lehetetlen szentháromsága szemszögéből”, sz. Vol 8 No 1. <http://retp.eu/index.php/retp/issue/view/58>.